

PSIHOLOGIJA MUMS

Starpnozaru žurnāls

2010/4

(52)

**Vai psihologi
runā putnu
balsīs?**

**Narcisms:
redzēt tikai sevi**

**Politika
personības
tēls**

**Zināšanu tipi
organizācijās**

Cena: Ls 3.49

Saturs

ATBALSTS:

PIEREDZE, NODERĪGA INFORMĀCIJA, JAUNUMI

1. Apvienotais Latvijas psihologu kongress "Psiholoģija Latvijā: attīstība, izaicinājumi un perspektīvas" 4

Ārija Karpova un Ieva Bite aicina visus esošos un topošos psihologus, kā arī psiholoģijas interesentus uz īpašu notikumu, mudinot uz klausīt citam citu un domāt par turpmākajiem šīs zinātnes un tās speciālistu attīstības virzieniem.

Psihologam Alfredam Ādleram – 140 14

Inta Šmitiņa informē par individuālpсихолоģijas aizsācējam Alfredam Ādleram veltīto izstādi Latvijas Universitātes Akadēmiskā bibliotēkā un sniedz ieskatu ievērojamā psihologa devumā un viņa ideju izplatībā mūsu valstī.

PERSONĪBA: INTERVIJA

Vai psihologi runā putnu balsīs?.....6

Dzidra Meikšāne, apstrīdot viedokli, ka psiholoģija kā zinātne Latvijā aizsākusies tikai pirms divdesmit gadiem, atceras savas studiju un aktīvā darba gaitas, kā arī psiholoģijas attīstību padomju laikos, šī perioda ieguvumus un atstāto mantojumu.

TEORIJAS PSIHOLOĢIJĀ:

PĒTĪJUMI, AUTORRAKSTI

Narcisms: redzēt tikai sevi 18

Rita Garnaka aplūko narcisma fenomenu, raksturojot gan tā normālas izpausmes, gan iespējamās patoloģiskās formas, un pēta narcistisku personības traucējumu diagnosticēšanas un ārstēšanas iespējas.

PSIHOLOĢIJA PLUS:

MIJIETEKME AR CITĀM NOZARĒM

Politika personības psiholoģiskais tēls.....26

Maija Zakriževska atklāj faktorus, kas ietekmē politiskā tēla veidošanos un uztveri, kā arī galvenos parametrus, kas jāievēro politika personības psiholoģiskā tēla struktūras analizē un izpētē.

Veselības jēdziens medicīnas vēsturē, Hānemaņa rakstos un mūsdienu homeopātijā 48

Jozefs Šmits apcer medicīnas vēsturē sastopamās pamatkonceptijas par veselību un tās uzturēšanu, analizē to saistību ar homeopātijas pamatlicēja Zamuēla Hānemaņa uzskatiem un piedāvā savu skatījumu uz šīs ārstniecības metodes iespējām un izredzēm mūsdienās.

PERSONĪBAS IZAUGSME UN ATTĪSTĪBA:

TEORIJA UN PRAKSE

Biznesa psiholoģija organizāciju darbībā 34

Maija Zakriževska skaidro biznesa psiholoģijas zināšanu lietderīgumu un aicina tās apgūt Rīgas Starptautiskās ekonomikas un biznesa administrācijas augstskolas piedāvātajā jaunajā starpdisciplinārajā bakalaura studiju programmā.

BIZNESS & PSIHOLOĢIJA:

TEORIJA UN PRAKSE

Uzņēmuma zināšanu pārvaldības sistēma: kā to harmonizēt.....36

Viesturs Brālis raksturo četrus zināšanu tipus, kurus var novērot organizācijās, un sniedz ieteikumus un piemērus par to, kā, izmantojot uzņēmumā dominējošo zināšanu tipu, iespējams uzlabot uzņēmuma vadību un veicināt darbinieku motivāciju.

FOKUSĀ: AKTUĀLĀ TĒMA

Jauns bezmaksas mārketinga instruments – kolektīvā iepirkšanās 44

Aigars Liparts iepazīstina ar mārketinga jaunievedumu, kas radies ekonomiskās krīzes ietekmē un ko ļauj īstenot modernās tehnoloģijas, – kolektīvo iepirkšanos dažādās interneta vietnēs – un skaidro šī pasākuma izdevīguma aspektus.

NETRADICIONĀLĀ PSIHOLOĢIJA: ATŠKĪRĪGI VIEDOKĻI, PIRMSZINĀTNISKĀ PIEREDZE

Dzeršana kristietībā: apustuļa Pāvila mācība 56

Mikijs Žilfants, turpinot iepriekšējos numuros sākto tēmu par mūsdienu dzeršanas pirmsākumiem, sīkāk iztirzā kristietības pirmo apustuļu, īpaši apustuļa Pāvila, darbību un tās izraisītās sekas.

IZDEVĒJS:

IZDEVNIECĪBAS NAMS UADŽET

Žurnāla reģ. Nr. 000702877

ISSN 1691-1709

Redkolēģija:

Prof., Dr. hab. psych. **Ārija Karpova**,
Prof., Dr. hab. psych., Dr. oec. **Māra Vidnere**,
Asoc. prof., Dr. psych. **Anita Lasmāne**,
Dr. psych. **Kristīne Mārtinsonē**,
Asoc. prof., Dr. psych. **Sandra Mihailova**

Galvenā redaktore **Marija Vācietē**

Komerceditore **Irina Karpova**

Redaktori: **Marika Piņķe** un **Viktors Ozoliņš**

Mākslinieciskā redaktore **Ērika Tomsone**

Literārā redakcija **Librum**

Žurnālā publicētajos rakstos paustie uzskati
ne vienmēr atspoguļo redakcijas viedokli.

Par reklāmas materiālu saturu un pareizrakstību
redakcija atbildību neuzņemas.

Citēšanas un pārpublicēšanas gadījumā atsauce uz
žurnālu **Psihologija Mums** obligāta,
pārpublicēšanai nepieciešama redakcijas rakstiska atļauja.

Informāciju par reklāmas ievietošanu iespējams
saņemt pa tālruni 26700556

Lomonosova iela 4, Rīga LV 1003

Tālrunis: +371 26700556

E-pasts: uadzeta@gmail.com

© Žurnāls «Psihologija Mums», 2010

"Psihologija Mums" ir starpnozaru žurnāls,
kurā tiek publicēti raksti un materiāli par psiholoģiju un
dažādām psiholoģijas nozarēm vai saistībā ar tām.
Tie var būt arī citu zinātņu nozaru raksti, kam ir saistība ar
psiholoģijas atzinumiem un pētījumiem.
Žurnāls "Psihologija Mums" iznāk 6 reizes gadā
ik pa diviem mēnešiem.

Žurnālu "Psihologija Mums"
var iegādāties preses tirdzniecības
vietās, kā arī abonēt *Latvijas Pasta* nodaļās un
internetā www.pasts.lv
vai pa bezmaksas tālruni 8008001.

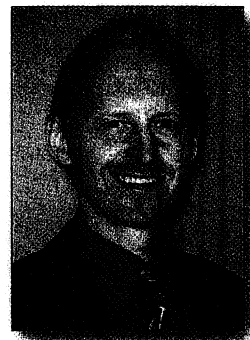
Žurnāla "Psihologija Mums" viena numura cena
preses tirdzniecības vietās ir Ls 3,49;
abonēšanas cena 6 mēnešiem – Ls 8,90,
vienam gadam – Ls 15,90.

Žurnālu "Psihologija Mums" ir iespējams abonēt
komplektā ar žurnālu "Psihologija Ģimenei un Skolai":
abonēšanas cena 6 mēnešiem – Ls 14,90,
vienam gadam – Ls 27,90.

Žurnāla "Psihologija Mums"
abonēšanas indekss *Latvijas Pasta* nodaļās – 2207,
žurnālu "Psihologija Mums" un "Psihologija Ģimenei un Skolai"
komplekta abonēšanas indekss – 2210.

Veselības jēdziens medicīnas vēsturē, Hānemaņa rakstos un mūsdienu homeopātijā

Jozefs M. Šmits

(Minhenes Universitāte, Vācija)

Iespējams, ikviens pēc savas pieredzes pazīst svētlaimes stāvokli, kad dzīve šķiet viegla un bez pūlēm, viss notiek pats no sevis, nav nekādu šķēršļu un mēs panākam, ko vēlamies. Šādus laimes plūsmas brīžus mēs visi labprāt piedzīvotu pastāvīgi. Katrs var pārlicināties: jo biežāk atrodamies šādā svētlaimes stāvoklī, jo vairāk to uztveram kā gluži dabisku. Tomēr dzīvē uzrodas grūtības. Tik tiešām, droši var apgalvot, ka neviena cilvēks zemes virsū nav eksistējis bez kādiem traucējumiem. Cilvēkiem visos laikos bijusi un ir dabiska tieksme izvairīties no neērtībām. Tieši šī mērķa labad tika izgudrotas dažādas metodes, tehnoloģijas un zinātnes – lauksaimniecība, ieroči, amati un medicīna. Medicīna radās, lai atbrīvotu cilvēkus no slimībām, lai viņi varētu no tām izvairīties un lai pasargātu brīvo un neskarto stāvokli, ko sauc par veselību. Mūsdienu pacientu vajadzības un ārstu prasības saistībā ar to, ko dēvē par veselību, ir krietni lielākas. Cilvēki vairs neapmierinās ar to, ka ir pietiekami veselīgi pēc medicīniskas ārstēšanas, gluži pretēji, viņi vēlas palikt veselāki nekā jebkad vai pat iegūt tik labu veselības stāvokli, kāds vien iespējams. Kurš atteiksies no lielākas mājas, no ātrākas mašīnas vai no prāvākas algas, ja būs izvēle? Atšķirībā no lietām, ko var izmērīt ar cipariem un rezultātus salīdzināt, nav universālas mērauklas, kas ļautu spriest par to, cik laba, teicama vai izcila ir veselība. Tas ir atkarīgs no konceptuālā satura, ko ieliekam jēdzienā. Tāpēc nevar teikt, ka cilvēki domā vienu un to pašu, kad ir runa par veselību.

Medicīnas vēsture

Medicīnas vēsturē var atrast dažādu kultūru un laikmetu cilvēku uzskatus par to, kas ir veselības stāvoklis. Interesanti, ka šādu uzskatu nav bezgalīgi daudz, tomēr sistematizējot tos ir vieglāk pētīt. Acīmredzami ir tikai daži principi, ko cilvēki izmanto, teoretizējot par to, kas ir veselība. Šādi analizējot, var secināt, ka ikviens būtisks apgalvojums medicīnas doktrīnās (arī Zāmuēla Hānemaņa homeopātijā) veidojies no noteiktām kombinācijām, paradigmām, kas atkārtojas.

1. Viena no senākajām un līdz šim dominējošām paradigmām ir uzskats, ka veselība ir **harmonijas** stāvoklis – visplašākajā izpratnē, protams. Šo galveno domāšanas principu var izmantot dažādās situācijās atkarībā no pamatfilozofijas. Piemēram, ja to sasaista ar cilvēku attieksmi pret Dievu vai priekštečiem (aizvēsturiskajām un senajām kultūrām), veselīga dzīve nozīmētu Dievam tikamu dzīvi vai arī atrašanos labās attiecībās ar mirušajiem. Tāpat harmonijas paradigmu var attiecināt uz cilvēka attieksmi pret sabiedrību, viņa ģimeni vai vecākiem (kā biopsihosociālās veselības modeļos), uz vidi (kā ekoloģiskos modeļos), uz kosmosu kā Visumu (kā viduslaiku mikro un makro kosmosa savstarpējo attiecību modeļos). Iespējams, paradigmā uzmanība tiek koncentrēta uz attiecībām starp miesu un dvēseli (kā psihosomatikā), dažādu ķermeņa daļu attiecībām (Hipokrāta klasiskais iedalījums temperamentu tipos vai mūsdienu

iedalījums atomos un molekulās) vai ķermeņa funkcijām (kā uzbudināmība un uzbudinājums Džona Brauna teorijā, spazma un atonija Viljama Kalena teorijā vai nervu šķiduma (fluīdu) izplatīšanās mesmerismā). Tātad pat mūsdienīgs uzskats par stabilu stāvokli tiek balstīts uz ideju par harmoniju starp ienākošām un izejošām plūsmām. Jebkurā variācijā par veselību kā harmoniju ārstēšana būs mēģinājums panākt harmoniju, līdzsvaru vai kompensāciju.

2. Pretstatā šādam domāšanas veidam veselību var iedomāties kā **cīņas** rezultātu. Atkal atkarībā no pamatfilozofijas būtiskākā cīņa var notikt starp dieviem un dēmoniem (kā starp Ahuramazdu un Ahrimānu seno persiešu zo-roastrismā) vai starp psihiskām, reliģiskām un politiskām ietekmēm (kā 19.–20. gadsimta nacionālas veselības koncepcijā, kuras pamatā ir aizsardzība no ārējās infiltrācijas). Šī paradigma kalpo par pamatideju jebkura veida digļa teorijai – attiecībā gan uz tārpiem un parazītiem, gan baktērijām un vīrusiem u. c. Ārstēšanas stratēģija visos šajos gadījumos ir mēģinājums gūt virsroku, uzvarēt vai iznīcināt visus pretiniekus. Veselība būtu galīgā uzvara pār draudīgiem aģentiem.

3. Atšķirībā no minētajām divām pretējām paradigmām veselību var uzskatīt arī par acurmi, kādu punktu **dialektiskā** procesā. Nezinot, kas ir slimība, mēs nekad neaizdomātos par veselības jēdzienu. Ja iztēlojamies nepārtrauktu skalu ar diviem galapunktiem – veselību un slimību, viss ikdienišķais būtu to abu sajaukums, t. i., nebūt pilnīgi veselam vai pilnīgi slimam. Pirmie, kas atklāja šo koncepciju, bija Aleksandrijas ārsti Hērofilis un Erasistrats. Slaveni domātāji uzsvēra pozitīvo, relatīvo un izglītojošo slimības nozīmi, piemēram, lai gūtu panākumus dzīves mākslā vai dvēseles un sirds attīstībā (kā Gēte un Novālis). Vācu mistiķis Ekharts slimību sauca par zelta ceļu (*via aurea*) uz īsto veselību – veselību Dievā. 19. un 20. gs. bohēmistu aprindās slimība pat tika cildināta, jo tie ticēja, ka tā ir radošas darbības priekšnosacījums. Arī ezoteriķu aprindās, ko iespaidoja “jaunā laikmeta” kustība, uzskatīja slimību nevis par veltīgu nelaimi, bet gan par iespēju un palīdzību turpmākā garīgā izaugsmei.

4. Vēl viens veids, kā iztēloties veselību, ir **hierarhijas** kārtības koncepcija. Piemēram, senās demokrātijas aizstāvja Krotonas Alkmaiona definējumā veselība ir izonomijas (vienlīdzības)

stāvoklis, t. i., kad organisma sastāvdaļas tiek pārvaldītas vienādi, savukārt monarhijas, t. i., kādas daļas predominances stāvokli, viņš uzskatīja par slimību. Tomēr Platona skaidrojumā veselība ir dvēseles augstākā vara pār miesu, un starp trijām dvēseles daļām racionālajam ir virsroka pār alkstošo. Hēgelis veselības jēdzienā ietvēra neorganiskā subordināciju zem organiskā; Kristofa Vilhelma Hūfelanda koncepcijā tā ir dzīves spēka meistarība pār fizisko ķermeni. Vārdu sakot, proporciju, simetriju un skaistuma teorijas pamatā vienmēr ir vienlīdzīgu daļu kalibrētas hierarhijas ideja. To var attiecināt uz Senās Ēģiptes terminu *maat* (*māt*, *ma'at*), ko izmantoja, runājot par veselību no politiskā, kā arī medicīniskā viedokļa.

5. Veselības kā **iespēju** (potenciāla) koncepcijas izcelsme saistāma ar amatnieku dzīvi Grieķijas polisē. Aristotelis skaidroja, ka kustība ir iespēju vai spēju realizācija. Var uzskatīt,

ka veselība ir nosacījums cilvēka spējai kustēties vai kaut ko panākt. Jo veselāks kāds ir, jo vairāk viņam iespēju un lielāka izvēle. Šajā nozīmē Hildegarde no Bingenē veselību sauca par zaļumu, svaigumu (*viriditas*). Vācu ideālismā veselība tika atzīta par ekvivalentu saprāta brīvībai. Militārā dienesta kontekstā veselība nozīmē būt derīgam, atbilst cīņai, darba tirgū – būt derīgam darbam. Frīdrihs Niče atzina, ka veselība ir izaugsmes, uzlabojuma un transgresijas iespēja. Kopumā būt veseram no lielāko iespēju viedokļa nozīmē ilggadību, optimismu un dzīvesprieku.

6. Piešķirot veselībai **transcendences** (robežu pārkāpšanas, pārvarēšanas) titulu, to var ietvert jebkurā reliģiskās, spirituālās, mistiskās vai askētiskās veselības koncepcijās. Tā, piemēram, Grieķijas filozofs Diogens uzskatīja, ka visveselīgākā ir askētiska dzīve un uzvedība. Stoiķu uztverē sava veida apātija (vienaldzība) un, pēc Epikūra domām, miers, prāta aukstasinība

ir dvēseles veselība augstākajā pakāpē. Marks Aurēlijs tiecās uz dvēseles mieru ar paškontroles palīdzību. Agrīnajā kristiešu kustībā "Christus medicus" veselība tika uzskatīta par radniecību, tuvumu Dievam un cilvēki centās sasniegt šo stāvokli, imitējot Kristu. Slavenais Persijas ārsts un filozofs Avicenna izteicās, ka atveseļot dvēseli iespējams tikai ar sapratnes palīdzību. Renesanses periodā tā saucamo "tikumisko ķermeni" centās iegūt mistiskā stiprinājuma (intensifikācijas) ceļā, sievietes mistiķes likmoja par sāpēm, ciešanām, asiņošanu, jo visu to godāja par "Kristus zīmēm" cilvēku ķermenī – tas ļāva nokļūt tuvāk Kristum un kļūt arī garīgi veselākiem.

7. Veselību **autonomijas** nozīmē var interpretēt kā vesela saprāta un pašatbildīgas rīcības rezultātu. Šo pieeju var attiecināt uz senajiem laikiem, kad veselību konceptualizēja ar tikumību (Aristotelis, Cicerons, Seneka), kas ieguva ar paškontroli un mērenības ievērošanu. Renesanses laikmeta mācību literatūrā rakstīts, ka veselībai jābūt gudrības un ģimenes tēvu (*paterfamilias*) izglītības iznākumam. Tā tika uztverta arī kā rezultāts, kas panākts, ievērojot speciālas diētas (piemēram, islāma kultūras agrīnajos režīmos), izvēloties vientuļnieka vai kontemplatīvu (vērotāja) dzīvi (*vita solitaria et contemplativa* Petrarkas darbos) vai paklausot morālas dzīves aicinājumam (Ulriha fon Hutenas darbos).

8. Paradigma, kas visvairāk atšķiras no visām iepriekšminētajām, ir **cēlonības**, nosacītības paradigma. Senos laikos cilvēks, būdams domājoša būtne, arī medicīnas pētījumos pamatojās uz cēlonību. Tā, piemēram, Galēns izcēla veselības, slimības un neitrālo cēloni (*causae solubres, insalubres, neutrae*). Renesansē maģiskajās tehnikās tika ievērota galvenokārt cēloniskā domāšana. Pilnīgi jauns modelis radās līdz ar 17. gs. zinātnes revolūciju, kad kauzāli mehāniskie un kvantitatīvie paskaidrojumi kļuva par pamatparadigmu zinātnei PAR EXCELLENCE¹. Medicīnā šāda veida redukcionistiska racionalitāte piedzīvoja savu uzplaukumu ne ātrāk kā 19. gs., pabīdot malā visas pārējās pieejas. Tā ir pašlimitējoša attiecībā uz ķermeņa materiālo struktūru mijiedarbības izmeklējumiem. Ja balstās uz šo nosacījumu, veselība varētu būt vislietderīgākais un ekonomiskākais fizisko un ķīmisko norišu veids.

9. Cēlonības un autonomijas paradigmu sekas bija valdību ieviestie pasākumi, lai varētu ietekmēt pilsoņu veselību. 18. gs. **sabiedrības veselības** kustība sākās ar to, ka tika pieņemti likumi veselības jomā, iedibināta veselības organizācija un "veselības policija". Izglītība veselības jomā kļuva ļoti pieprasīta, tāpēc tika izdoti saraksti ar jautājumiem, kas attiecās uz veselību. Imanuels Kants proklamēja, ka veselība ir pienākums, jo tā veicina tikumību. Politiski fonā jaunajiem valstiskajiem pūļiem saistībā ar veselību tomēr bija utilitāras un merkantīlas intereses. Atbilstoši laikmeta garam parādījās jaunas zinātnes, piemēram, socioloģija – "sociālā fizika" (pēc Ogista Konta darbiem) – un higiēna – "veselības zinātnes doktrīna" (Makss Petenkofers). Vācijā ar likumu tika reformēts medicīnas mācību kurss: no 1861. gada eksāmens filozofijā tika aizstāts ar testu dabas zinātnēs (*tentamen physicum*).

10. Visos laikos ir bijis galvenais virziens un līdzās tam ne tik nozīmīgi virzieni. Īpaši tas attiecināms uz postmodernismu, kad vairāki šādi papildvirzieni pastāvēja vienlaikus. Piemēram, medicīnas tirgū ir parādījusies **plurālisms** jeb visdaudzveidīgākās alternatīvās veselības koncepcijas. Katra no tām veidojusies, kombinējoties iepriekšminētajām pamatparadigmām. Tās tikušas iespaidotas ar izpratni par to, kas ir kvantu fizika, sistēmu teorija, haosa pētījumi, pašorganizācijas teorijas, *autopoiesis* (pašradišana) utt., un tās var plaši savstarpēji saistīties. Šādu teoriju esamība un to pievilcība ļaužu acīs, iespējams, nozīmē to, ka vienkārša kauzāli mehāniska domāšana mūsdienu medicīnā tomēr nespēj apmierinoši izskaidrot cilvēka dzīves fenomenu, kā arī dot izpratni par to, kas ir veselība. Tātad var secināt, ka līdz šim bijusi nepieciešamība vērsties pie citām, acīmredzot jau novecojušām paradigmām.

Zamuēla Hānemaņa darbi

Atšķirībā no mums Zamuēls Hānemanis dzīvoja laikā, pirms triumfālie uzlabojumi medicīnas zinātniskajās metodēs vēl nebija reducējuši ārstēšanas mākslu līdz sava veida paradigmātiskai monokultūrai. Tolaik medicīnas piekritējiem joprojām bija iespēja gūt labumu no tik plašā koncepciju spektra. Īstenībā tālaika (vācu ideālisma un vācu romantisma) profesionālās diskusijas ir pārpilnas ar atmiņām

¹ No franču val. – nesalīdzināms, vislabākais, tipiskākais (piemērs, paraugs).

par minētajām paradigmām. Hānemanis bija atvērts pret tām un iepazinās ar visām.

1. Attiecībā uz koncepciju *dzīve kā harmonija* var vērsties pie labi zināmas Hānemaņa slimības definīcijas, t. i., dzīves spēka sajukums, kurai var vilkt paralēles ar koncepciju par to, ka veselība ir dzīves spēka harmoniska noskaņošana. Īstenībā pašai noskaņošanas idejai nav jēgas, ja prātā nav skaidra priekšstats par to, kas ir harmonija. Atbilstoši tam Hānemanis dažādās variācijās “Medicīnas organonā” pārfrāzē veselību par “harmonisku dzīves ceļu” (9.§) vai “harmonisku dzīves skanējumu” (16.§).

2. Veselība **cīņas** nozīmē ir vēl viena pastāvīga ideja, kas piepilda Hānemaņa rakstus no paša sākuma. Viņš apraksta daudzveidīgas patoloģiskas ietekmes, pret kurām organismam jācīnās un jāsarņģājas. To spektrs svārstās no fizikālām, klimatiskām un ģeogrāfiskām līdz mentālām, emocionālām un iedomu ietekmēm un pat līdz akūtu un hronisku infekcijas slimību patogēniem. Hānemaņa laikos baktērijas, vīrusus un vairumu protozoju nepazīna, tāpēc viņš to determinācijai lietoja ne tik skarbus apzīmējumus, proti, “infekcija” (*contagion*), “inde” (*miasm*) vai vienkārši “infekcijas trans”. Lai kā arī būtu, atbilstoši šai koncepcijai medicīnas aicinājums ir palīdzēt pacientam pārvarēt un uzveikt šos naidniekus viltvāržus, piemēram, cilvēkam saslimstot ar holēru.

3. Interesanti, ka Hānemaņa skatījumā organisma un patogēnu mijiedarbība neiekļaujas tādā vienkāršā alternativā kā uzvara vai neveiksme, bet viņš ir ņēmis vērā arī **dialektiskos** elementus. Viņa koncepcija par agrovāciju (stāvokļa pasliktināšanos), piemēram, pieņēmums, ka, laikus pasliktinoties simptomiem, tas vēl nenozīmē to, ka pasliktinās vispārējais veselības stāvoklis. Gluži pretēji – sūdzību vairošanās un sāpju pastiprināšanās var liecināt par to, ka ir sākusies atkopšanās, kas beigās dos labāku veselības stāvokli nekā pirms tam. Tas pats attiecas uz zāļu lietošanas mēģinājumiem, kuriem, kā apgalvoja Hānemanis, galu galā ir tonizējoša, spēcinoša iedarbība uz dzīves spēku (141.§).

4. Par spīti tādām emancipācijas kustībām kā Lielā franču revolūcija, Hānemaņa laikam visai raksturīga tomēr bija **hierarhiskā** domāšana. Tāpēc domātājiem medicīnā šķita ticami tas, ka attiecības starp dzīves garīgajiem principiem un fizisko ķermeni tiek izskaidrotas hierarhijas kārtībā — pēc feodālisma, rojālisma vai monoteisma

(viendievības) analogijas. Tik tiešām – Hānemaņa skatījumā dzīves spēks uztur dzīvību, t. i., kārtību, kas pilnvaro uztveri un vērgumu, attīsta teleoloģisku instinktu utt.; īsumā – valdonīgs pārvaldnieks trūcīgam, pilnībā pakļautam organismam (10.§). Tāpēc veselība tiek definēta kā dzīves spēka absolūta dominance par materiālo ķermeni (9.§).

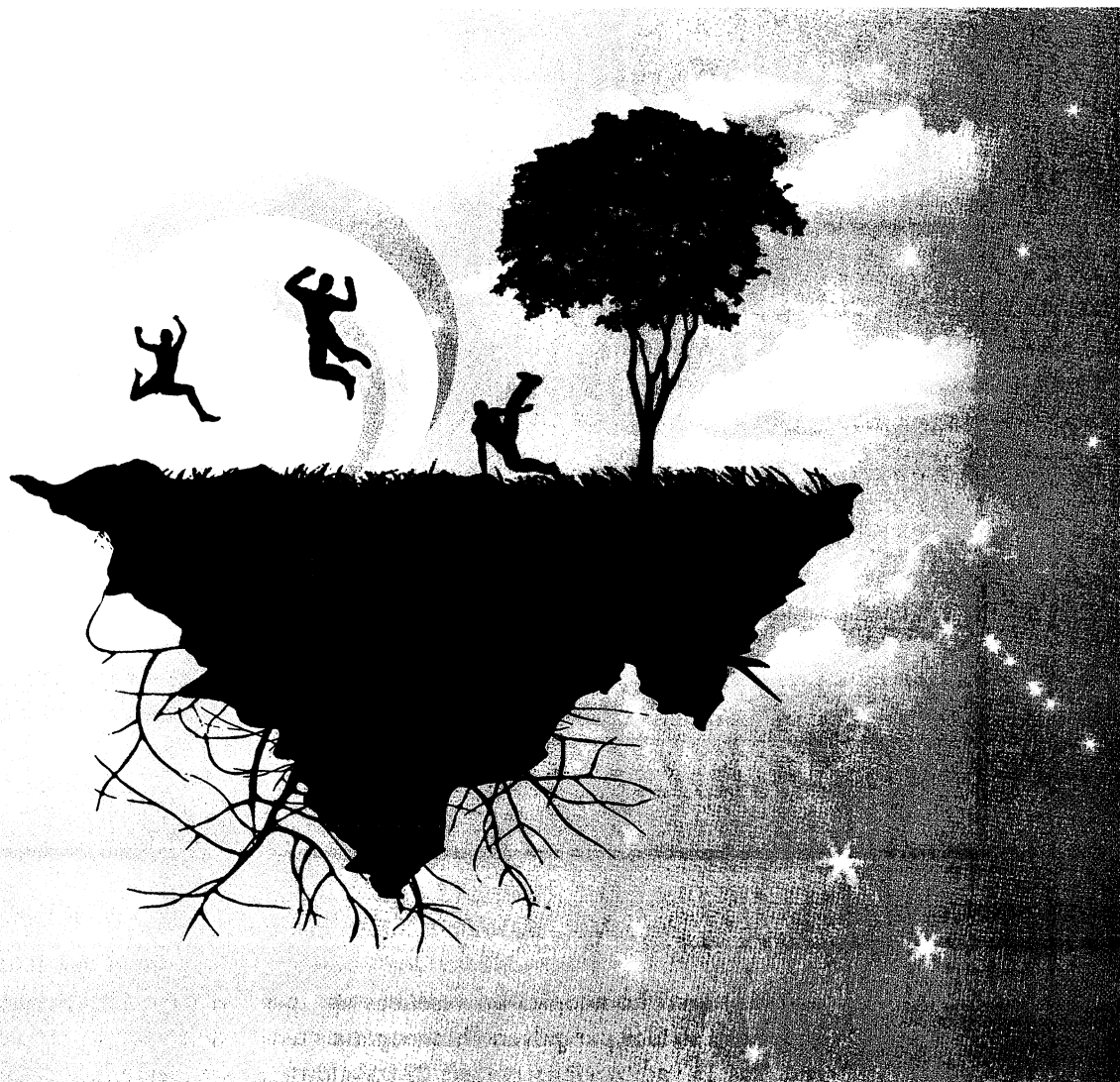
5. Hānemaņa darbi nav tikai šauri medicīniski. Visas viņa grāmatas ietver arī filozofiskas, antropoloģiskas un ētiskas pārdomas (refleksijas). Tāpat kā viņa laikabiedri, Hānemanis ticēja cilvēka augstākajam aicinājumam esamības vārdā – viņš tiek mudināts sasniegt praktisku, kognitīvu un garīgu perfekciju. Veselība kalpo par darbarīku, lai sasniegtu šo mērķi, t. i., veselība tiek uzskatīta par morālas un intelektuālas izaugsmes **potenciālu**.

6. Veselības kā potenciāla koncepcija cieši saistās ar **trancendences** koncepciju. Kaut gan Hānemanis nebija nedz konfesionāls dogmatīķis, nedz aktīvs baznīcas apmeklētājs, viņš bija dziļi reliģisks brīvās domāšanas, racionālā nozīmē. Atbilstoši tam, ko sauc par “dabas reliģiju”, kā arī brīvmūrnieku (masonu) kustībai (pie kuras Hānemanis bija piederīgs) viņam medicīnas prakse bija svēta kalpošana uz patiesības altāra, un medicīnas cienītājs “ir tieši pielīdzināms pasaules rādītājam”. Tā kā mentālā un morālā nepilnvērtība neļauj sasniegt šo mērķi, transcendence un veselības uzlabošana soli pa solim virzienā augšup ir šī risinājuma atslēga.

7. Būdams Apgaismības laikmeta bērns, Hānemanis bija labvēlīgi noskaņots pret **autonomijas** ideju. Tāpēc viņš rakstīja ne tikai profesionālas grāmatas par ārstēšanu, bet arī daudz pamfletu un rakstu parastai publikai, mēģinot informēt, izglītēt un mācīt cilvēkus par higiēnas, uztura un dzīvesveida jautājumiem. Protams, veselība tajos tiek uzskatīta par racionālas un pašatbildīgas uzvedības rezultātu.

8. Tā kā Hānemanis no medicīnas teorijas viedokļa dzīvoja divu vēsturisku laikmetu krustpunktā, viņa domāšanas veids, no vienas puses, joprojām balstījās uz tradicionālām koncepcijām, bet, no otras puses, jau bija sasniedzis jaunu zinātnisku paradigmu, kas balstījās uz kaulāli mehāniskiem izskaidrojumiem. Savos agrīnajos medicīnas rakstos viņš runāja par “dzīvnieku mašīnām”, “atsperēm”, “pulksteņa mehānismiem” u. c. Sava galvenā darba pēdējā izdevumā viņš mēģinājis izskaidrot izārstēšanas mehānismu ar līdzības principu, kur determinējošā ir

mijiedarbība starp iedomājamo dzīves spēku un medicīnisku agentu. Galu galā viņš pat attiecināja šo fenomenālo pieeju uz homeopātiju, pamatojoties uz savu doktrīnu, ka hronisku slimību īstenais cēlonis ir miasms. Protams, kauzālās domāšanas veids bija raksturīgs arī Hānemanim.

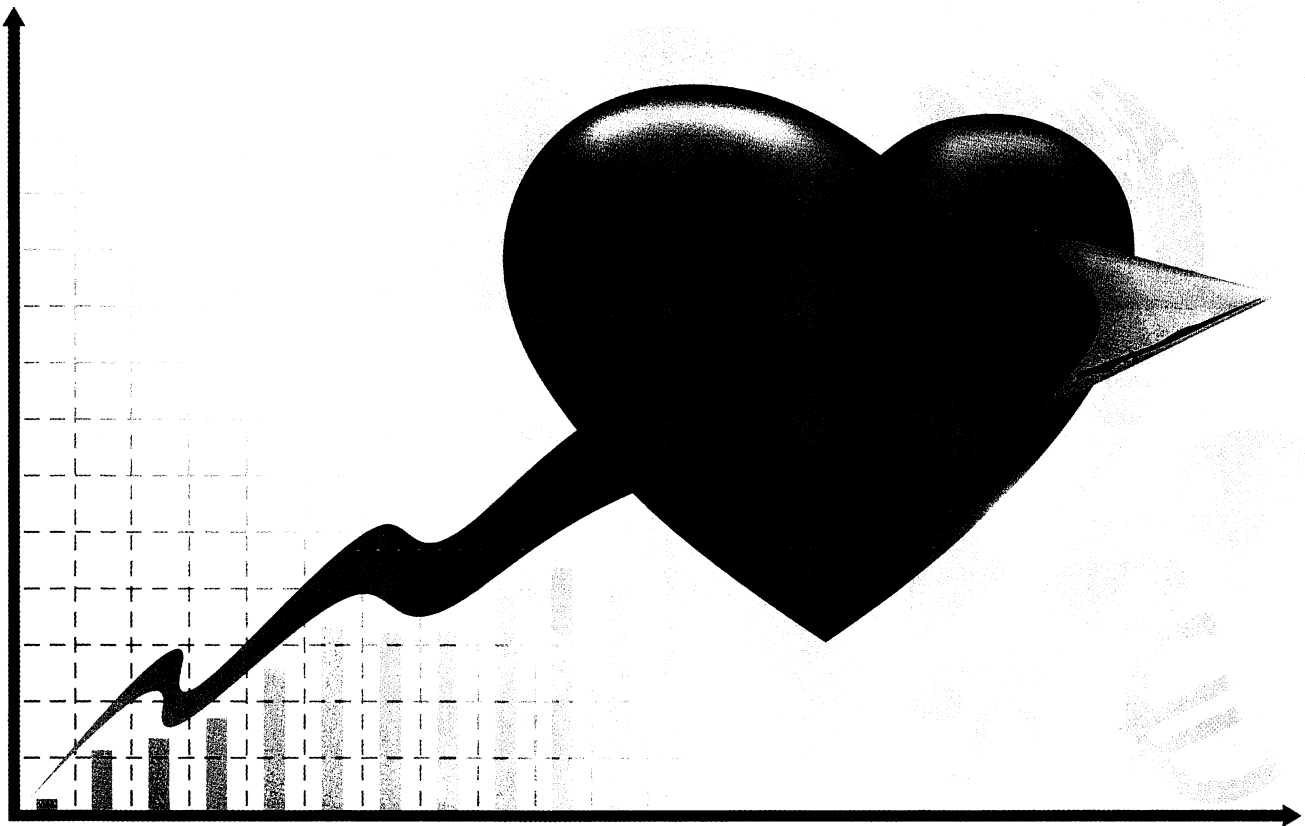
9. Hānemaņa darbos, īpaši agrīnajos, liela nozīme piešķirta **sabiedrības veselībai**. Viņa ieteikumi un pieredze epidemioloģiskos, tiesas un administratīvos jautājumos liecina, ka viņu ir iedvesmojusi un vadījusi doma par to, ka veselība tik tiešām ir sociālekonomiskās situācijas rezultāts, tāpēc tā ir politiski apspriežams jautājums.

10. No pūristiska un sistēmiska viedokļa, nav vienas noteiktas koncepcijas, kas Hānemaņa darbos būtu vērtīgāka par citām. Agrīnā medicīnas vēsturē bieži vien paradigmas tika aizstāvētas bezkompromisu, īpašā veidā, bet Hānemaņa laikā bija pieņemts kombinēt dažādu teorētisko pieeju metodes un principus vairāk vai mazāk

eklektiskās medicīnas praksē. Turklāt Hānemanis, būdams vairāk praktiķis nekā teorētiķis, centās rast izdevīgumu no harmonijas, ciņas, dialektikas, hierarhijas, potenciāla, transcendences, autonomijas un cēlonības koncepciju **plūralisma** – tik ilgi, kamēr tie kalpoja par vērtīgiem instrumentiem viņa praksē.

Homeopātija mūsdienās

Visas iepriekšminētās paradigmas var atrast arī mūsdienu homeopātijā, kaut gan pastāv to sajaukums dažādās skolās un ievirzēs. Tā vietā, lai nosauktu tās visas, labāk būtu akcentēt dažus svarīgus novērojumus par šo tēmu. Tas, ka Hānemanis bija ieguvējs no dažādām koncepcijām, dod mums saikni no viņa doktrīnas un rakstiem uz mūsdienām. Postmodernā homeopātija tiek kritizēta par tās sašķeltību daudzās jaunās skolās. Tas nozīmē to, ka līdz šim (vai vairāk nekā

iepriekš) ārsti homeopāti un veselības aprūpes speciālisti strīdas par galveno homeopātijas teoriju, kas 1) vadītu viņus praksē; 2) izskaidrotu, ko viņi dara; 3) apmierinātu viņu intelektuālās, tikumiskās un garīgās vajadzības. Tā kā praktizējoši ārsti ir cilvēki, viņi vēlas gūt labumu visos trijos līmeņos. ("Organona" jaunajā vācu redakcijā šie trīs līmeņi ir nošķirti un uzsvērti, tā dodot stabilu pamatu nākotnes pētījumiem.)

- Pirmais līmenis būtu visvieglāk atrisināms. Praktisko ieteikumu, principu un vadlīniju vērtējumam jābūt empīriskam, balstītam uz klīniskiem pētījumiem un kvalificētiem vērtējumiem. Te vairāk par visu vajadzētu panākt saskaņotību, lai demonstrētu statistiskus pierādījumus vai pat runātu par praktisku patiesību vai objektivitāti.

- Trešais, metafizikas līmenis skar ikviena reliģiskos, filozofiskos, ideoloģiskos un idiosinkrāziskos pamatus. Pieredze liecina, cik grūti, pat neiespējami ir pārliecināt kādu mainīt savu subjektīvo viedokli par dzīvi vai atteikties no tā. Pat fakti vai zinātniski argumenti nav spēcīgāki par cilvēka īsteno dabu un personisko pārliecību.

- Starp šīm galējībām ir otrais līmenis – paskaidrojumu līmenis jeb būtībā **medicīnas teorija**. Tas medicīnas vēsturē bijis kaujas lauks

visiem reformistiem, teorētiķiem un sistemātiķiem. Šajā jomā starp empīriskiem atklājumiem un metafiziskiem uzskatiem nevar gaidīt ne absolūtu objektivitāti, ne pilnīgu subjektivitāti, ne vispārēju determinismu, ne pilnīgu patvaļību, ne parastu vienveidību, ne pilnīgu relativitāti. Tas ir plašs lauks dabas zinātnēm, filozofijai, zinātņu teorijām utt. Šajā līmenī ārstiem vispirms jāatspoguļojas tādā veidā, kādā tie paši vēlas sevi redzēt. Ievērojot privātārstu priekšrocības un pārākumu, viņi var ierobežot sevi praktisko nosacījumu izvēlē atbilstoši noteiktiem likumiem, ko ir iemācījušies. Citi var nodoties augstprātīgiem spriedelējumiem un atstāt bez ievērības savu pacientu empīrisko realitāti. Akadēmiskiem ārstiem visvairāk līdzsvarota un pieņemama ir vidējā pozīcija – tā tomēr nozīmē gatavību pieņemt izaicinājumu izrakstīt zāles ar absolūtas taisnības pretenziju un tā vietā piemērot kritiskās domāšanas metodi. Šādi teoretizējot, var, piemēram, atspoguļot, kombinēt un rūpīgi veidot dažādas veselības paradigmas. Tāds mēģinājums gan prasa lielu daļu paškritikas un pašrefleksijas. Lai naivi nenoticētu tam, ka var stingri stāvēt uz kājām, vienkārši virzoties no objektīvas novērošanas pie drošām zināšanām, medicīnas

teorētiķim ir jāuzmanās, tāpēc ka viņš vienmēr sāk ar priekšnoteikumiem, ko nevar demonstrēt to absolūtā izpratnē, un tāpēc ka neviena sistēma, kas jebkad iedibināta, nebūs pilnīga, un neviens nekad nezinās, kas slēpjas mūsu modeļos un teorijās. Hānemanis, nemitīgi uzsverot, ka cilvēka izziņas iespējas ir ierobežotas, jau sava laiku racionālistu valodā vērsa uzmanību uz to, ko kvantu fizika konstatēja 20. gadsimtā, proti, principiālu neiespējamību zinātniekiem jebkad izdibināt, kas slēpjas izmēritos lielumos (piemēram, viļņi vai elementārdaļiņas). Atsaucoties uz Kantu, kas noteica tīrā (absolūtā), praktiskā un teleoloģiskā prāta robežas, Hānemanis mēģināja – cik vien spēja – atturēties no neauglīgām idejām bez pieredzes iespējas, kā arī no atklātas pūšļošanas bez pamatprincipiem. Viņa galvenā misija bija jaunas ārstēšanas metodes, nevis universālas medicīnas teorijas ieviešana. Tas izskaidro to, kāpēc, izceļoties konfliktam, konsekvanta teorija bez pretrunām tiek vērtēta zemāk. Galu galā Hānemanis nebija filozofs.

Izredzes

Visu iepriekšminēto noteikti var ņemt vērā tas, kurš cenšas attīstīt, atbalstīt un veicināt homeopātiju 21. gadsimtā. Tā kā homeopātija pretendē virzīt pacientu uz labāku veselību, nevis tikai nomākt simptomus, tā noteikti ir daudzsoļoša pieeja, jo modina pozitīvas asociācijas un to var attiecināt uz tādām populārām un ultramodernām idejām kā pašatbildīgums, holisms un salutoģenēze. Vēl vairāk – tā drīzāk pamatojas uz modernām zinātniskām paradigmām, piemēram, sistēmu teoriju, kibernetiku, simptomatoloģiju, nevis uz kartēzisma lineāri deterministisko un kauzāli mehānisko domāšanas veidu. Ideja par veselības tapšanas permanento procesu, ko var stimulēt ar medicīniskām substancēm, medicīnas vēsturē tomēr atgādina Džona Brauna doktrīnu par uzbudināmību un uzbudinājumu, bet tā savukārt ir sākumpunkts turpmākajai medicīnas sistēmai, kuras iedvesmas avots bija Šellinga dabas filozofija. Taču Hānemanis apstrīdēja tās visas. Viņš tās uzskatīja par veltīgiem prātojumiem, kuru iznākums var būt vāja, pat aplama prakse.

Tomēr, ja homeopātijas prakse, kā uzskatīja Hānemanis, tiešām apliecina, ka ir varens darbarīks, kas slimu cilvēku padara par veselu, tas vēl nenozīmē to, ka tā ir vienīgā un atbilst un

ir izmantojama vienmēr. Ņemot vērā tos daudzos virzienus, uz kuriem cilvēks mūsdienās ir nosliecies un visas disciplīnas un specialitātes, kas viņam kalpo, būtu pārsteidzīgi apgalvot, ka, piemēram, fizioterapeiti, psihologi, sociologi, filozofi, teologi, politiķi, mākslinieki utt. nevar dot nekādas zināšanas vai padomus attiecībā par labu veselību, kamēr pacients saņem pareizo homeopātisko medikamentu. Iekšējās saskaņas izjūtas radīšanai cilvēkā (to uzskata par salutoģenēzes būtību) nepieciešami ne tikai pareizi ārstēta norādījumi, bet arī daudz papildu zināšanu. Ja homeopāts līdz ar profesionālām iemaņām piedevām ir arī eksperts pārējos jautājumos, tad viņš tiešām tuvosies dziednieka augstākajam ideālam. Tomēr to nevar pieprasīt no cilvēka ar vidusmēra spējām. Tāpēc salutoģenēzes ideja veselības veidošanas nozīmē ir koncepcija, kas homeopātijai jādala ar citām zinātnēm un amatiem. To nevar izmantot nedz izņēmuma, nedz līdzvērtīgā kārtā.

Apkopojot šīs refleksijas, var apgalvot, ka vēsturiskas atkāpes un filozofiska prāta piepūle var pasargāt no bēdīgi slavenajām kategorisma lamatām, kā arī no pārāk lielām prasībām pret homeopātiju, izvirzot tai pārāk ambiciozus mērķus. Izvērtējot veselības saistību ar homeopātiju, ikvienam būtu uzmanīgi jālidzsvaro racionālisms un romantisms, tradicionālais un progresīvais vai zinātne un metafizika.

Literatūra.

1. Antonovsky, A. *Unraveling the mystery of health – how people manage stress and stay well*. San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1987.
2. Bergdolt, K. *Leib und Seele. Eine Kulturgeschichte des gesunden Lebens*. München : Beck, 1999.
3. Hahnemann, S. *Die chronischen Krankheiten, ihre eigenthümliche Natur und homöopathische Heilung*. 4 Bde. Dresden und Leipzig : Arnold, 1828–1830.
4. Hahnemann, S. *Gesammelte kleine Schriften*. Hrsg. von J. M. Schmidt und D. Kaiser. Heidelberg : Haug, 2001.
5. Hahnemann, S. *Organon der Heilkunst*. Neufassung der 6. Auflage mit Systematik und Glossar von J.M. Schmidt. 2. Aufl. München : Elsevier, 2006.
6. Rothschild, K. E. *Konzepte der Medizin in Vergangenheit und Gegenwart*. Stuttgart : Hippokrates, 1978.
7. Schmidt, J. M. *Die philosophischen Vorstellungen Samuel Hahnemanns bei der Begründung der Homöopathie (bis zum Organon der rationellen Heilkunde, 1810)*. München : Sonntag, 1990.
8. Schmidt, J. M. *Taschenatlas Homöopathie in Wort und Bild. Grundlagen, Methodik und Geschichte*. Heidelberg : Haug, 2001.
9. Uexküll, T., Wesiak, W. *Theorie der Humanmedizin. Grundlagen ärztlichen Denkens und Handelns*. 3. Aufl. München : Urban & Schwarzenberg, 1998.
10. Unschuld, P. U. *Chinese medicine. A history of ideas*. Berkeley : University of California Press, 1985.